

ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА НЕОБХІДНУ ОБОРОНУ

Сьогодні коли більшість країн світу прагнуть збудувати правову державу на перше місце серед охоронюваних цінностей ставляться життя і здоров'я, честь і гідність, свобода і особиста недоторканість людини. Створюється комплекс заходів спрямованих на захист особи за допомогою державно - правових засобів. Але жодна, навіть найбільш розвинена країна не в змозі повною мірою гарантувати безпеку людини, тому громадянам надається право самостійно захищати свої права та життєво важливі інтереси через інститут необхідної оборони. Для досягнення мети найбільш повної реалізації безпеки особи потрібно щоб необхідна оборона, як кримінально-правова категорія максимально відповідала своєму соціальному призначенню, щоб суспільство і держава могли забезпечити інтереси громадян при її застосуванні.

Право на необхідну оборону одне із найдавніших і найважливіших прав людини – без права захищати себе, свою оселю чи майно – не може бути у людини впевненості у безпеці свого життя та недоторканості житла. Право особи на необхідну оборону закріплене Конституцією України у статті 55, яка передбачає, що кожен має право будь – якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Необхідна оборона – це одна із обставин, що виключає злочинність діяння і є однією із найважливіших гарантій реалізації права на захист від протиправних посягань. В українській юридичній літературі існує позиція, що право на необхідну оборону – це самостійне, невід'ємне право будь – якої людини на захист своїх прав та інтересів, або прав та інтересів інших осіб, а також інтересів держави і суспільства. Воно є природним правом людини і

нічим (окрім вимог закону) не обмежується. Науковці характеризують право на необхідну оборону, як не відчужуване, абсолютне, в тому значенні, що «всі інші особи не можуть перешкоджати громадянину у законному здійсненні права на необхідну оборону». Стаття 36 Кримінального кодексу визначає поняття необхідної оборони та її межі. Щодо визначеного Кримінальним Кодексом поняття, то воно на нашу думку, потребує значного доопрацювання, так як являє собою в першу чергу засіб правової оцінки поведінки особи, котра захищається, а ніж правило регулювання її поведінки. А на нашу думку, норми про необхідну оборону повинні в першу чергу бути направлені на допомогу особі, яка обороняється і вимушено опинилася в такій ситуації.

У судовій практиці все частіше з'являються справи, пов'язані з перевищенням меж необхідної оборони, що в основному спричинено недостатньою, поверхневою обізнаністю громадян щодо свого права на необхідну оборону. Мовляв, на мене напали – маю право дати відсіч. При цьому використовуються для такого захисту як дозволені так і обмежені в обігу засоби захисту - газовий балончик, електрошокер, газовий пістолет, викрутку чи інше знаряддя, яке громадяни мають звичку носити у кишені – для самозаспокоєння, тому що друзі порадили, бо живуть у небезпечному районі, щоб рідних заспокоїти або просто через моду. Як результат, нападник – у лікарні з тяжкими тілесними ушкодженнями, а проти особи порушено кримінальну справу за фактом діяння, вчиненого в ситуації необхідної оборони. В межах розслідування подібної кримінальної справи слідство в обов'язковому порядку перевірятиме, чи не мало місце перевищення меж необхідної оборони.

Під перевищенням меж необхідної оборони Кримінальний кодекс визначає умисне заподіяння тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обстановці захисту. Під тяжкою шкодою розуміють смерть особи(ст. 118ККУ) або заподіяння їй тяжкого тілесного ушкодження(ст.124).. Заподіяння при перевищенні меж необхідної оборони

меншої за розміром шкоди здоров'ю (середньої тяжкості чи легких тілесних ушкоджень) кримінальної відповідальності не тягне, але не звільняє від обов'язку відшкодувати заподіяну шкоду на підставі вимог цивільного законодавства.

За даними здійсненого дослідження, 62% опитаних громадян знають, що заподіяння шкоди особі, яка посягає, у стані необхідної оборони є діянням незлочинним, проте більше половини із цих 62% (33% опитаних) зазначили, що при існуванні посягання на життя і здоров'я не будуть реалізовувати оборонних дій, оскільки не впевнені у правомірності заподіяння шкоди тому, хто посягає [6].

Досить часто судова практика свідчить про підвищену вимогливість до дій особи, яка захищається. Зокрема Ленінським районним судом м. Чернівці Г. засуджений за вбивство при перевищенні меж необхідної оборони. Як видно з матеріалів справи, Г. увечері зустрів знайомих П. і В.. П. нецензурно образив Г. і, діставши ніж, приставив його до живота Г., погрожуючи завдати тілесних ушкоджень. В. у цей час зайшов за спину Г., щоб, за його словами, піти з місця події. Г. перехопив ніж і завдав удару у груди П., у результаті чого П. помер на місці. Суд указав у вирокі, що П. і В. своїми діями створили реальну загрозу життю і здоров'ю Г., проте останній перевищив межі необхідної оборони, оскільки міг позбавитися загрози шляхом утечі [6].

Визначене вище свідчить про необхідність подальшого вдосконалення норм інституту необхідної оборони, щоб забезпечити використання цього інституту за призначенням. І щоб це здійснити, на нашу думку, необхідно дещо розширити межі необхідної оборони. Звернемося до досвіду зарубіжних країн, таких як ФРН і Ізраїль, законодавство яких, на нашу думку, найбільш оптимально вирішує питання необхідної оборони. Так, Закон про кримінальне право Ізраїлю в ст.34 необхідну оборону визначає так: «Особа не відповідає кримінальній відповідальності за діяння, яке було потрібно в негайному порядку для того, щоб відбити незаконний напад, що загрожував реальною небезпекою спричинення шкоди життю, свободі, тілу

або майну особи, яка обороняється, або іншої особи. Проте особа не буде визнана такою, що діє в стані необхідної оборони, якщо вона своєю порочною поведінкою спровокувала напад, заздалегідь передбачаючи розвиток подій». Аналогічне положення міститься у §33 КК ФРН: «Якщо особа перевищує межі необхідної оборони через зняковіння, страх чи переляк, то вона не підлягає покаранню»[5]. У Кримінальному кодексі України виключає відповідальність за перевищення меж необхідної оборони лише стан сильного душевного хвилювання того, хто обороняється. Хоча навіть за ст.15 КК України 1960р, такою підставою був також переляк. Ми не говоримо про повну ліквідацію меж необхідної оборони, а лише про їх розширення, щоб належним чином забезпечити це право кожної особи.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28 червня 1996р.;
2. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 зі змінами і доповненнями;
3. Науково – практичний коментар Кримінального кодексу України./за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. К.:Юридична думка, 2009.
4. Мошенець Д. М. Сучасний стан розвитку необхідної оборони, як однієї з обставин, що виключає злочинність діяння;
5. Осадчий В. І. Удосконалення права на необхідну оборону – підвищення рівня безпеки особи;
6. Гусар Л. В. Поняття інституту необхідної оборони у кримінальному праві.